

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Навчально–науковий інститут права та міжнародно-правових відносин

Кафедра історії та теорії держави і права

Дипломна робота бакалавра

**на тему: КОНТРАФАКТНІ ТОВАРИ В УКРАЇНІ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Виконав: студент навчальної групи ІСТ 19-2
спеціальність 032 «Історія та археологія»
Колесник Богдан

Керівник: д.і.н., професор кафедри історії
та теорії держави і права
Запорожченко Ю.В.

Рецензент: к.і.н., доц. кафедри історії та
археології Східноукраїнського
національного університету імені
Володимира Даля
Фомін А.В.

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Колесник Богдан Сергійович «КОНТРАФАКТНІ ТОВАРИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ». Дипломна робота освітнього рівня – бакалавр, на правах рукопису. Спеціальність – 032 «Історія та археологія» (історія та антропологія права). – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2023. 65с.

Бакалаврська робота присвячена дослідженню історичних та правових аспектів, інтелектуальної власності, соціології проблеми, особливостей митного регулювання в Україні в періоді незалежності. Для успішного досягнення поставленої мети, до уваги було взяти звіти Світової організації торгівлі, Всесвітньої митної організації, Агенства Європейського Союзу з правоохоронної співпраці, Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні, Всесвітньої організації інтелектуальної власності і т. і. , праці таких науковців, як В.В. Ченцов, К.Є. Гальський, А.В. Макаренко, А.В. Тимошенко, О.О. Архіпов, М.В. Краснова, С.Ю. Михайлів, Л.М. Мельник, В.Г. Берговський, О.В. Шульга, статистика з сайтів Національної Поліції України, Служби Безпеки України, Державної Митної Служби України та засобів масової інформації, міжнародні стандарти та національні нормативно – правові акти.

В результаті дослідження було розглянуто історіографію, поняття та ознаки контрафакту та контрафактних товарів, міжнародні норми та правове регулювання боротьби з контрафактом та історичний аспект контрафакту в Україні.

Ключові слова: *контрафакт, контрафактні товари, митниця, історіографія, боротьба, правовий аспект, історичний аспект.*

ABSTRACT

Kolesnyk Bohdan Serhiyovych "COUNTERFEIT GOODS IN UKRAINE: HISTORICAL & LEGAL ANALYSIS". Diploma project of Bachelor educational degree, with manuscript rights. Specialty – 032 «History and archeology» (History and anthropology of law). – University of customs and finance, Dnipro, 2023. 65 p.

The bachelor's diploma is devoted to the study of historical and legal aspects, intellectual property, sociology of the problem, peculiarities of customs regulation in Ukraine in the period of independence. For the successful achievement of the goal, it the reports of the World Trade Organization, World Customs Organization, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine, World Intellectual Property Organization, etc., works of such scientists as V.V. Chentsov, K.E. Galsky, A.V. Makarenko, A.V. Tymoshenko, O.O. Arkhipov, M.V. Krasnova, S.Yu. Mykhailiv, L.M. Melnyk, V.G. Bergovskyi, O.V. Shulga, statistics from the websites of the National Police of Ukraine, Security Service of Ukraine, State Customs Service of Ukraine and mass media, international standards and national normative legal acts were have been researched and have been used.

As a result of the study, the historiography, concepts and signs of counterfeiting and counterfeit goods, international norms and legal regulation of the fight against counterfeiting, and the historical aspect of counterfeiting in Ukraine were reflected upon.

Key words: *counterfeit, counterfeit goods, customs, historiography, struggle, legal aspect, historical aspect.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
РОЗДІЛ II. ТЕОРИТИКО–ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	18
2.1.Поняття та основні ознаки контрафакту та контрафактних товарів.....	18
2.2.Міжнародні норми та правове регулювання боротьби з контрафактом в Україні.....	22
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ БОРОТЬБИ З КОНТРАФАКТОМ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	31
3.1.Історія контрафакту у вимірах міжнародної та національної статистики....	31
3.2.Система державних заходів в боротьбі з контрафактами.....	37
3.3.Роль правоохоронних органів у боротьбі з контрафактом.....	40
ВИСНОВОК.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	48
ДОДАТКИ	54

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

EC–DG SANTE – Directorate–General for Health and Food Safety (Генеральний директорат з питань здоров'я та безпечності харчових продуктів)

ЕСРА – The European Crop Protection Association (Європейська асоціація захисту рослин)

EUBAM – EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні)

EUIPO – European Union Intellectual Property Office (Відомство по інтелектуальній власності ЄС)

EUROPOL – European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Агенство Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності)

FAO – The Food and Agriculture Organization (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН)

ІПА – International Intellectual Property Alliance (Міжнародний альянс інтелектуальної власності)

INTERPOL – The International Criminal Police Organization (Міжнародна організація кримінальної поліції)

OLAF – European Anti–fraud Office (Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству)

TRIPS – Agreement on Trade–Related Aspects of Intellectual Property Rights (Угода по торговим аспектам прав інтелектуальної власності)

WIPO – World Intellectual Property Organization (Всесвітня організація інтелектуальної власності)

ВОІС – Всесвітня організація інтелектуальної власності

ГУ ДФС – Головне Управління Державної фіскальної служби

ДМСУ – Державна митна служба України

ЄС – Європейський союз

ККУ – Кримінальний кодекс України

КУАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

НАНУ – Національна академія наук України

НПА – нормативно–правові акти

ООС – Операція Об’єднаних Сил

СБУ – Служба безпеки України

СОТ – Світова організація торгівлі

США – Сполучені штати Америки

УКТЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

ВСТУП

Актуальність дослідження. Історично склалося, що проблема боротьби з контрафактною продукцією існує давно. У минулому контрафактні товари були часто пов'язані з кримінальним світом, але сьогодні вони стали значно більш поширеними та доступними для звичайних споживачів. Аналіз проблеми є актуальним не тільки в глобальному вимірі (світовому масштабі), але й у локальній площині вивчення, отже Україна не є винятком. Контрафактні товари за період незалежності держави виробляються та розповсюджуються великими масштабами, що має негативний вплив на економіку країни та права правласників.

У зв'язку з цим, історико-правовий аналіз проблеми контрафакту та контрафактних товарів в Україні є дуже актуальним. Такий аналіз сприяє кращому розумінню причин та наслідків даної проблеми, та спрямований на можливість розробки ефективних механізмів її подолання.

Дослідження історії боротьби з контрафактною продукцією в Україні у 1990-і рр. по сьогодні в трансдисциплінарному вимірі й досі не було предметом окремої наукової праці, що додатково актуалізує тему.

Об'єктом дослідження є контрафактні товари в Україні, що стали предметом незаконного переміщення через кордон у період незалежності.

Предмет дослідження: формування історико-правових умов з метою запобігання та протидії поширення контрафактних товарів в Україні у досліджуваний період.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1990-і рр. – сьогодні, тобто історичний шлях розвитку митної справи у період незалежності країни, враховуючи військові події 2014 – 2023 рр.

Територіальні рамки дослідження охоплюють терени сучасної України.

Мета дослідження – розкрити процес боротьби з контрафактом в Україні крізь призму вивчення нормативно-правової бази та історичних джерел, з метою вивчення історичного шляху поширення контрафакту, його правового

регулювання, враховуючи міжнародний досвід у боротьбі з контрафактом та його запозичення в державі Україна.

Для реалізації поставленої мети окреслені такі *завдання дослідження*:

- з'ясувати ступінь вивченості теми в науковій площині;
- виявити, систематизувати історіографічну базу, враховуючи міждисциплінарний підхід в методології дослідження;
- проаналізувати правове регулювання проблеми;
- дослідити територіальну специфіку боротьби з контрафактною продукцією до 2014 та з 2014 р. й по сьогоднішнього;
- висвітлити роботу органів влади, митних та правоохоронних органів з урахуванням міжнародного досвіду у даному напрямку;
- розкрити вплив та наслідки контрафактної продукції на розвиток держави в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Методологічна основа обумовлена характером теми, поставленою метою та особливостями міждисциплінарної історіографії, оскільки у роботі використано міждисциплінарний підхід, за допомогою якого, було розглянуто: статистичні дані, історичні доробки, монографії з питань контрафакту в Україні, проаналізовано міжнародні договори, конвенції, тощо, залучено звіти міжнародних та державних організацій, розглянуто НПА, які спрямовані на боротьбу з контрафактною продукцією в Україні, підкреслено статистичні дані з сайтів правоохоронних органів України та ЗМІ. Методологія базується на принципах об'єктивності, комплексності та багатофакторності; спирається на принципи історизму, науковості, системності та критичного аналізу історіографічних студій, а також на використання загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних (право, економіка, митна справа) методів.

Структура бакалаврського проекту зумовлена його метою та визначеними завданнями. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів (5 підрозділів) основної частини, висновків, списку використаної літератури (64 позиція на 7 сторінках). Загальний обсяг тексту становить 66 сторінок, із них основного тексту – 39 сторінок.

РОЗДІЛ І

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історіографія контрафактних товарів в Україні може бути розглянута з різних поглядів, зокрема з історичного та правового аспектів. Історично можна відзначити, що проблема контрафактних товарів не є новою для України, вона існує з давніх–давен, однак історична ретроспектива періоду 1991-2023 рр. є малодослідженою, тому й актуальною. Україна, як і багато інших країн, зазнала негативних наслідків від продажу контрафактних товарів. Це стосується не тільки економічної складової, але і здоров'я громадян. У правовому аспекті, контрафактні товари розглядаються як порушення інтелектуальної власності, норм кримінального та адміністративного права.

Україна, як і інші країни, має законодавство, що регулює норми права інтелектуальної власності. Дослідження міжнародного та національного досвіду боротьби з контрафактом є важливою частиною стратегії боротьби з цією проблемою. Для цього проводимо аналіз практик та політик інших країн, простежимо міжнародні договори та конвенції, які регулюють боротьбу з контрафактом та звернімося до української історіографії, що актуалізує дане питання.

На нашу думку, комплексний історіографічний огляд проблеми базується на міжнародних звітах Всесвітньої митної організації (далі – ВМО), Світової організації торгівлі (далі – СОТ), різних правоохоронних закордонних організацій – Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (далі – EUBAM), Міжнародної організації кримінальної поліції (далі – INTERPOL), Агенства Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності (далі – EUROPOL) тощо. Документах звітності Державної митної служби України, аналітичними записками академічних інституцій Національної академії наук України (далі – НАНУ), зокрема – Інституту історії України НАНУ, Інституту економіко–правових досліджень ім. В.К. Мамутова, Національного інституту стратегічних досліджень тощо.

У нормативно–правовому полі інтелектуальної власності, серед ключових міжнародних документів, присвячених темі незаконного перевезення контрафактної продукції через кордон є «Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності» [54] (далі – TRIPS), прийнята в рамках СОТ. TRIPS є основним інструментом міжнародного права інтелектуальної власності, включаючи правовий захист патентів, товарних знаків, авторських прав, охорону торгових найменувань та інших об'єктів інтелектуальної власності та має значний вплив на захист інтелектуальної власності в Україні, оскільки Угода передбачає, що країни–учасниці повинні гарантувати ефективний захист прав інтелектуальної власності, в тому числі захист від контрафактних товарів, які є порушенням прав на інтелектуальну власність.

Важливими документами для дослідження історії контрафактної продукції є річні звіти ВМО, одним із головних завдань якої є підтримка розвитку митної служби в усьому світі. Для досягнення цієї мети ВМО забезпечує держави–члени актуальною інформацією про митну практику, статистику міжнародної торгівлі та правові норми в галузі митної діяльності. Державні митні органи в свою чергу використовують цю інформацію, щоб удосконалювати свою роботу та гармонізувати свої процедури з міжнародними стандартами.

Зокрема, для нашої роботи, важливим є «Звіт про тарифні та нетарифні перешкоди в міжнародній торгівлі за 2020 рік» [47] , який містить детальну інформацію про тарифні бар'єри та нетарифні перешкоди, які створюються у міжнародній торгівлі. В цілому, звіти ВМО є важливим інструментом для розуміння та уникнення тарифних бар'єрів та нетарифних перешкод в міжнародній торгівлі та допомагають забезпечити більш відкрите та рівноправне торговельне середовище для всіх країн–учасниць.

Важливими для дослідження питань, пов'язаних з історією контрафактної продукції в Україні є й національна звітність за період незалежності. Зокрема, Звіт Державної митної служби України за 2020 рік «Захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України [44] , який репрезентує

інформацію про зростання кількості порушень прав інтелектуальної власності на митному кордоні України, інформацію про співпрацю з іншими країнами щодо захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, про проведені спільні митні операції з партнерами з Європейського Союзу(далі – ЄС), США, Канади та інших країн.

Отже, аналіз звітів ВМО та ДМСУ дозволяє зробити висновок, що контрафактні товари є значною проблемою в міжнародній торгівлі та мають серйозний вплив на економіку країн, в тому числі України. Звіти вказують на контрафактні товари як серйозну проблему в державі та заходи, що митниця здійснює дії для боротьби з цим явищем, включаючи проведення рейдів та затримання контрафактних товарів; підкреслюють, що значна кількість контрафактних товарів проходить через українські митниці, що вказує на необхідність подальшого посилення боротьби з цим явищем. Тож, звіти підкреслюють, що контрафактні товари є проблемою, яка потребує уваги, і можуть бути об'єктом дій митниць та інших регуляторних органів.

Аналізуючи звітність, що є важливим статистичним джерелом для нашої роботи, слід розглянути «Аналітичний Звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради. Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в Європейському Союзі» [2], який є важливим для розуміння стану підготовки України до членства в Європейському Союзі. Звіт містить аналіз заявки України на членство в ЄС, зокрема з огляду на її політичну, економічну, соціальну та правову сфери й один з ключових висновків звіту полягає в тому, що Україна досягла значних успіхів у проведенні реформ, зокрема в боротьбі з корупцією, зміцненні демократії, підвищенні стандартів управління та правосуддя. Однак звіт також вказує на те, що Україні ще потрібно багато зробити для того, щоб відповідати стандартам ЄС.

Звіт відзначає важливість боротьби з контрафактними товарами та підробленими продуктами, які є серйозною проблемою для ЄС та його партнерів. У зв'язку з цим, звіт звертає увагу на необхідність удосконалення

митної служби України та зміцнення її потенціалу для боротьби з контрафактними товарами та підробленими продуктами. У звіті підкреслено, що Україна має забезпечити виконання всіх вимог щодо інтелектуальної власності, включаючи правову охорону товарних знаків та патентів. Це є важливим аспектом боротьби з контрафактними товарами та підробленими продуктами, оскільки вони часто порушують права інтелектуальної власності. Отже, звіт підкреслює важливість боротьби з контрафактними товарами в Україні.

Правоохоронні органи, в тому числі і поліція, також відіграють велику роль у боротьбі з контрафактними товарами в Україні. Вони мають на меті не тільки забезпечити дотримання правил і законів у сфері контролю якості товарів та послуг, але й запобігати порушенням і притягати до відповідальності осіб, які займаються незаконним виробництвом, збутом та розповсюдженням контрафактної продукції. Для цього поліція здійснює рейди на ринки, склади та інші місця, де можуть бути продані контрафактні товари, проводить операції під прикриттям, контролює дотримання правил державної митної служби та інших відомств, що займаються боротьбою з контрафактом. Отже, важливу інформацію знаходимо на сайтах EUBAM, INTERPOL, EUROPOL, Національної поліції України та інших правоохоронних органів, зокрема – Служби безпеки України (далі – СБУ)

Так, звіт EUBAM за 2014 рік [48] містить відомості про роботу місії в Україні з контролю за митними процедурами та боротьби з контрабандою. Щодо контрафакту, звіт вказує на те, що місія продовжує співпрацювати з українськими митницями та іншими правоохоронними органами для забезпечення ефективного контролю за переміщенням контрафактних товарів через державний кордон. У звіті підкреслено, що більшість виявлених контрафактних товарів належали до категорій одягу та взуття, а також електроніки. Наведено дані щодо затримання транспортних засобів з контрафактними товарами на кордоні з Україною, а також про проведення спільних операцій з українськими митниками та правоохоронними органами

щодо боротьби з контрафактом. Також звіт вказує на необхідність забезпечення ефективного правового регулювання та законодавчого контролю над переміщенням та торгівлею контрафактними товарами. Для досягнення цього необхідно вжити додаткових заходів зі сторони українських законодавчих органів та зміцнити міжнародну співпрацю в цій сфері.

Аналізуючи звіт, можна зробити висновок, що контрафактні товари продовжують становити значну проблему в Україні. Місія EUBAM активно працює з українськими митницями та правоохоронними органами для боротьби з цією проблемою, проте є потреба в подальшому покращенні механізмів контролю та співпраці між усіма зацікавленими сторонами.

Важливими для загального розуміння статистики та аналізу щодо контрафактних товарів в Європі, є звіти Європейського Поліцейського Офісу – EUROPOL REVIEW 2016-2017 [49], який містить статистичні дані та аналіз злочинності в Європі, включаючи контрафактні товари. Статистика звіту допомагає порівняти загальносвітові дані з Європейським Союзом та з національними звітами в Україні. Аналіз звіту показує, що боротьба з контрафактом та підробкою продовжує бути пріоритетом для країн Європи, як і для всього світу. Звіт рекомендує наступні заходи для зміцнення боротьби з цією проблемою: забезпечення кращої координації між країнами, підвищення свідомості громадськості та сприяння підвищенню ефективності митних служб та правоохоронних органів.

Отже, EUROPOL REVIEW 2016-2017 рр. містить важливу статистику та аналіз щодо контрафактних товарів в Європі, а також надає рекомендації щодо подальших заходів для боротьби з цією проблемою.

Національна нормативно–правова база представлена кодексами, та нормативно – правовими актами (далі – НПА), що забезпечують регламентацію діяльності в напрямку боротьби з контрафактною продукцією. В цілому, вагома законодавча база, яка безпосередньо стосується проблем контрафактних товарів в Україні, на національному рівні представлена такими НПА:

- Кримінальний кодекс України – містить норми щодо кримінальної відповідальності за виготовлення, зберігання, перевезення та реалізацію контрафактних товарів. [27]
- Кодекс України про адміністративні правопорушення – містить норми про адміністративну відповідальність за порушення прав на інтелектуальну власність та за збут контрафактних товарів. [24]
- Закон України «Про захист прав на знаки для товарів та послуг» – містить норми про реєстрацію та захист прав на торгові марки, знаки обслуговування та географічні позначення. [20]
- Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» – містить норми про захист прав на винаходи та корисні моделі, а також про проведення патентної експертизи. [18]
- Закон України «Про авторське право та суміжні права» – містить норми про захист авторських прав на твори, а також про захист прав на суміжні права (наприклад, права виконавців та фонограм). [14]
- Закон України «Про державний митний тариф» – містить норми про митне оформлення та імпорт товарів, в тому числі контрафактних. [17]
- Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» – містить норми про боротьбу зі спотворенням конкуренції, у тому числі зі збутом контрафактних товарів. [16]

Оскільки, митний тариф та митний контроль є важливими інструментами для боротьби з контрафактними товарами в Україні та забезпечують захист від недобросовісної конкуренції, зберігають стабільність ринку та дозволяють захистити права інтелектуальної власності, питання митного тарифу регулюється законодавством. Митний тариф застосовується для різних категорій товарів, залежно від їх класифікації за кодами Українського товарно-тарифного класифікатора (далі – УКТЗЕД). Для контрафактних товарів, які ввозяться на митну територію України, встановлюються підвищені ставки мита, які можуть досягати 100% вартості товару. Крім того, митники проводять

митний контроль за ввезенням товарів на митну територію України, що дозволяє виявляти та конфісковувати контрафактні товари. Такі товари можуть бути знищені, або повернуті на кордон, якщо вони не відповідають вимогам законодавства.

Серед праць, що вийшли з-під пера істориків, для нашого дослідження важливими є такі роботи: «Історія митної справи в Україні» [23], яка містить значну кількість історичних даних про розвиток митної системи, зокрема в контексті боротьби з контрафактними товарами. Автори розглядають не тільки правові аспекти митної справи, але й інституційні та організаційні зміни, які відбувалися з часу створення перших митних установок.

Важливо розглянути монографію «Боротьба з контрабандою в сучасній історії української митниці» [5] авторства К.Є. Гальського, А.В. Макаренка, А.В. Тимошенко та В.В. Ченцова, що є фундаментальним науковим доробком для розуміння проблеми контрабанди та контрафакту в Україні в часи незалежності. Монографія є першим дослідженням з історії контрабанди та проблем, пов'язаних з боротьбою з нею в Україні.

В міждисциплінарному полі дослідження – це праці академічних інституцій Національної академії наук України (далі – НАНУ), роботи юристів, економістів та представників інших наукових сфер, що представляють фундаментальний матеріал для аналізу історії боротьби з контрафактною продукцією в Україні у 1991-2023 рр.

Аналітичні записки інститутів НАНУ для нашої роботи є особливо важливими. У 2020 р. проведено дослідження «Контрафактна торгівля в Україні: соціально-економічні наслідки та виклики для держави», яке було ініційоване Національним інститутом стратегічних досліджень. Дослідження показало, що контрафактні товари часто виробляються за межами України, але в Україну потім незаконно ввозяться і реалізуються на внутрішньому ринку [28].

Аналітична записка НАНУ «Контрафактна продукція в Україні: стан, проблеми та шляхи подолання», опублікована у 2014 р., допомагає дослідити

стан контрафактної продукції в Україні, визначає основні проблеми, які перешкоджають її боротьбі, та пропонує шляхи подолання цих проблем.

Звернімося й до наукових праць економічного та юридичного характеру. У статті О.О. Архіпова «Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні в умовах ринку контрафактної продукції» [3] досліджено проблеми контрафакту в Україні та її впливу на захист інтелектуальної власності.

У розрізі дослідження проблеми, на нашу думку, слід виділити статтю М.В. Краснова «Захист прав на інтелектуальну власність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» [26], в якій розглядається проблема встановлення відповідальності за контрафакт та шляхи її розв'язання. Окрім того, автор звертає увагу на необхідність подальшого розвитку законодавства в галузі захисту інтелектуальної власності та боротьби з контрафактом.

У статті к.ю.н. Михайліва С.Ю. «Контрафактна продукція в Україні: проблеми та шляхи подолання» розглядаються актуальні питання контрафакту в Україні, а саме – причини поширення контрафакту, наслідки для економіки та споживачів, правовий захист інтелектуальної власності та шляхи подолання проблеми контрафакту [33].

Окрім вищезазначених звітів та НПА, історіографічних джерел, існують й дослідження статистичних державних органів та звіти професійних асоціацій, які містять статистичні дані про контрафактні дані в Україні та їх вплив на економіку та суспільство. Це – дані Української асоціації дистриб'юторів, Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – WIPO), які демонструють високий рівень проблеми контрафакту в Україні та її негативний вплив на економіку країни та суспільство в цілому.

Так, сучасні експерти Є. Панасенко (керівник Групи компаній «Терра Фуд») [6], А. Золотарьов (голова Асоціації виробників та дистриб'юторів ліків в Україні) [25] підкреслюють, що контрафактні товари створюють серйозну загрозу для здоров'я населення та призводять до значних втрат бізнесу. Зокрема, контрафактні ліки, харчові продукти, косметика та інші товари

можуть містити шкідливі речовини, які не проходять необхідну перевірку якості та безпеки.

Отже, можна зробити висновок, що контрафактні товари є серйозною проблемою в Україні. Вони завдають шкоди економіці, здоров'ю громадян та становлять загрозу національній безпеці. Проведений аналіз досліджень НПА, міжнародних та національних звітів торговельних та митних організацій, правоохоронних органів, показали, що більшість українців стикається з контрафактними товарами вже більш ніж 30 років, хоча й юристи й науковці працюють в правовому та науковому полі над вказаною проблемою. Отже, для успішної боротьби з контрафактом необхідні як законодавчі, так і практичні заходи, а також вивчення міжнародного досвіду та впровадження кращих практик, що маємо в історичній ретроспективі, задля запобігання помилок сучасності, враховуючи негативні наслідки, які в Україні склалися у перші роки незалежності.

Аналіз історіографії міжнародного рівня, свідчить, що наприклад, звіти ВМО надають детальну інформацію про міжнародний торговельний обмін, тарифні бар'єри, митні процедури, правила походження товарів та інші аспекти митної діяльності, в тому числі й по Україні.

Враховуючи безсумнівність необхідності використання трансдисциплінарного методологічного підходу, підкреслимо, що історіографія контрафактних товарів в Україні може бути розглянута з різних поглядів, включаючи аналіз нормативно–правових актів, оскільки у правовому аспекті контрафактні товари розглядаються як порушення інтелектуальної власності, норм кримінального та адміністративного права. Інший науковий напрямок зосереджує увагу на аналізі статистичних звітів міжнародних та державних організації, аналітичних записок інститутів НАНУ, доробків істориків митної справи, економістів, юристів тощо.

РОЗДІЛ II

ТЕОРИТИКО–ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Поняття та основні ознаки контрафакту та контрафактних товарів.

Враховуючи застосування в дипломній роботі методології міждисциплінарності, вважаємо за доцільне проаналізувати понятійно-категоріальний апарат, правові основи дослідження та дефініції контрафакту в зарубіжній історіографії та національній правовій базі.

Згідно з визначеннями науковців М. В. Красавчикова та О. М. Карпенко «*контрафакт*» – це товари або послуги, що були незаконно виготовлені, відтворені або розповсюджені без дозволу правовласника із порушенням інтелектуальної власності. Основною ознакою контрафакту є порушення прав інтелектуальної власності, що може стосуватися авторських прав, патентів, товарних знаків, географічних зазначень тощо [19]. Контрафактні товари можуть мати різні форми, включаючи фізичні копії продуктів (наприклад, диски з музикою або фільми), програмне забезпечення, електронні товари та інші. Однак, щоб товар був визнаний контрафактним, він повинен бути порушенням прав власності інтелектуальної власності.

Світова організація торгівлі (далі – СОТ) визначає поняття контрафакту як товарів, які були виготовлені, відтворені або розповсюджені без дозволу власника інтелектуальної власності або права знаку для їх захисту. Основною ознакою контрафакту є порушення інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Згідно зі статтею 1.1 Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року [30], контрафакт – це використання будь-якого знака, який був незаконно або недозволено відтворений на товарах, відносно яких зазначений знак зареєстрований, або на товарах, подібних до таких товарів, які можуть створити плутанину серед споживачів.

СОТ розглядає питання контрафакту в рамках Погодження щодо торгівлі–приєднання до правил і заходів, що стосуються інтелектуальної

власності [54] (TRIPS Agreement), прийнятого у 1994 році. У цьому документі передбачені норми щодо захисту прав інтелектуальної власності, включаючи засоби боротьби з контрафактом. Також, контрафакт і порушення прав інтелектуальної власності розглядаються в рамках різних міжнародних конвенцій та угод, таких як Бернська конвенція, Угода про торгові аспекти прав інтелектуальної власності тощо.

Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (далі – EUBAM) виділяє поняття контрафакту як товарів, які були виготовлені, розповсюджені або продані без дозволу власника інтелектуальної власності. Основні ознаки контрафакту, які використовує EUBAM, включають відсутність офіційних маркувань, відміток або документів, які підтверджують походження товару, а також незаконне використання торгових марок, знаків, логотипів та іншої інтелектуальної власності.

Основні документи, які вказують на поняття та ознаки контрафакту в рамках діяльності EUBAM, включають її мандат (Меморандум про Взаєморозуміння) [29], який був прийнятий Радою Європейського Союзу.

В національній нормативно-правовій базі термін та ознаки визначаються в напрямку адміністративного, кримінального та права інтелектуальної власності. Українське законодавство виділяє поняття контрафакту як порушення прав інтелектуальної власності. Контрафактними вважаються товари, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, вироблені, ввезені, розповсюджені або зберігаються без згоди власника права.

Основні ознаки контрафакту визначені в статті 1 Закону України «Про захист прав на знаки для товарів і послуг» [20], який встановлює, що під контрафактними товарами розуміються товари, які:

- носять ознаки, що сприймаються як оригінальні знаки для товарів і послуг, зареєстровані в Україні та за її межами, або містять незначні відмінності, які не впливають на сприйняття знака;
- не мають дозволу на використання прав власника знака;

- створені без згоди правовласника, які порушують його авторські права, винахідницькі права, права на промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем, які зареєстровані в Україні та за її межами.

Окрім цього, Кримінальний кодекс України [27] містить статті, які передбачають кримінальну відповідальність за виробництво, зберігання з метою збуту, транспортування, ввезення на митну територію України, збут контрафактних товарів та інші подібні дії.

В Адміністративному кодексі України [24] також передбачено відповідальність за порушення правил охорони прав на засоби інтелектуальної власності, зокрема, за реалізацію товарів з порушенням прав на знаки для товарів і послуг, промислові зразки, авторські права тощо. Крім того, в адміністративному кодексі містяться положення про можливість конфіскації контрафактних товарів та іншої майнової користі, отриманої в результаті порушення прав на інтелектуальну власність.

Науковці В.В. Ченцов та Д.В. Приймаченко [5] визначають контрафакт як товар, який не відповідає вимогам інтелектуальної власності, а також накладені на нього митні обмеження або заборони. Фахівці звертають увагу й на питання захисту інтелектуальної власності в контексті митного права, зокрема відмінності між оригінальними товарами та контрафактними, процедури митного контролю за переміщенням товарів, які можуть містити об'єкти інтелектуальної власності, та порядок захисту прав на інтелектуальну власність.

Отже, крізь вивчення зазначеної проблеми, приходимо й до розуміння поняття та ознак контрафакту з погляду українського законодавства та міжнародних стандартів, а також для практичного використання при вирішенні митних питань та захисту інтелектуальної власності.

Шульга О.В. у праці «Поняття та ознаки контрафактних товарів: правовий аспект» [61] розкриває поняття та ознаки контрафакту таким чином:

- Контрафакт – це виготовлення, розповсюдження, зберігання та продаж продуктів або послуг, що порушують інтелектуальні права.

- Контрафактні товари мають такі ознаки: незаконне використання торгової марки, знижена якість товару, незаконність виготовлення та реалізації товару, негативний вплив на здоров'я та безпеку споживачів, відсутність відповідної маркування та документації.
- Контрафактний товар може бути виготовлений повністю або частково за допомогою технологій, що не належать законному власнику права на технологію.
- Контрафактні товари можуть бути знайдені в різних секторах економіки, таких як продукти харчування, ліки, електроніка, одяг та інші товари.
- В Україні діє законодавство, яке визначає відповідальність за порушення інтелектуальних прав, а також за виготовлення, зберігання та продаж контрафактних товарів.

Оскільки в національній історіографії та українській історичній науці наразі й досі відсутнє комплексне історичне наукове дослідження, яке б репрезентувало хронотоп контрабанди у визначених в роботі хронологічних рамках на теренах України, вважаємо за доцільне проаналізувати доробки у митній справі, що вийшли друком у період незалежності. Такий фундаментальний матеріал для нашого проекту представляє монографія В.В.Ченцова, В.П. Науменка, П.В. Пашка та В.А. Русскова «Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні» [31], яка містить аналіз митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, зокрема, розглядається правова база, яка регулює митні процедури в Україні, включаючи Митний кодекс України. Автори висвітлюють різні аспекти митного регулювання, зокрема, ввезення та вивезення товарів через митний кордон, оподаткування, митне оформлення, митну статистику та інші питання.

Книга є важливим джерелом інформації для спеціалістів з митної справи, державних службовців, науковців, студентів та всіх, хто цікавиться питаннями зовнішньоекономічних відносин України. Вона містить багато корисної інформації та аналізів, що можуть допомогти в зрозумінні митних процедур в

Україні та сприяти ефективному регулюванню зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, проблема визначення контрафакту є актуальною, як в зарубіжному, так і в національному законодавчому полі. В Україні – представлена в адміністративному, кримінальному законодавстві та праві інтелектуальної власності. Контрафактні товари є незаконною продукцією, що перетинає кордон України й є предметом дослідження науковців у правовій та економічній сфері.

2.2. Міжнародні норми та правове регулювання боротьби з контрафактом в Україні.

Історична ретроспектива продукування нормативно–правової бази в Україні позначена шляхом вибудови стратегій в українському національному правовому полі, спрямованих на подолання прогалів, які склалися у напрямку розповсюдження незаконно ввезеної неоригінальної продукції з порушенням правил та норм договорів тощо. Враховуючи митні операції по виявленню контрафактної продукції та подальших дій, спрямованих на притягнення до юридичної відповідальності юридичних та фізичних осіб за порушення національного законодавства, в країні почали вибудовувати лінію на запозичення міжнародних традицій боротьби з контрафактною продукцією у даному напрямку, звертаючись до міжнародно–правових стандартів.

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – TRIPS) [54] – це міжнародний договір, укладений в рамках Світової організації торгівлі (далі – СОТ). Угода TRIPS встановлює мінімальні стандарти прав на інтелектуальну власність, які повинні бути дотримані всіма країнами–членами СОТ. Угода містить положення про захист прав на товарні знаки, авторські права, права на промислові зразки, патенти та інші види інтелектуальної власності.

Зокрема, важливими пунктами TRIPS є:

- Стаття 1 – де визначається мета та цілі угоди, зокрема щодо забезпечення ефективного захисту інтелектуальної власності [54].
- Стаття 27 – яка встановлює мінімальні стандарти щодо захисту прав на промислову власність, включаючи патенти на винаходи, промислові зразки, фірмові найменування та товарні знаки [55].
 - Стаття 41 – яка стосується захисту авторських прав, включаючи права на комп'ютерні програми та бази даних [56].
 - Стаття 61 – яка стосується перехідних періодів для країн–учасниць, щодо дотримання вимог TRIPS [57].

TRIPS має значний вплив на захист інтелектуальної власності в Україні. До прикладу, стаття 27 мінімальні стандарти захисту інтелектуальної власності, які повинні бути втілені в законодавство країн–учасниць.

Одним з найважливіших аспектів статті 27 TRIPS є захист прав на промислову власність, зокрема патентів на винаходи. Україна, як учасник TRIPS, зобов'язана забезпечити ефективний захист прав на патенти та інші інтелектуальні права. Відповідно, Україна повинна розробляти та впроваджувати національні закони та політику, які забезпечують права на промислову власність.

Крім того, стаття 27 TRIPS також передбачає захист авторських прав. Україна зобов'язана забезпечити ефективний захист авторських прав на твори, які є об'єктами інтелектуальної власності. Українське законодавство повинно відповідати міжнародним стандартам щодо охорони авторських прав, зокрема терміну їх дії, правилам використання творів та встановлення прав на переклади та інші відповідні аспекти.

Міжнародно-правовий досвід у боротьбі з контрафактною продукцією посиляється й на Конвенцію про боротьбу з підробкою товарів (Convention for the Protection of Industrial Property, Paris Convention) [40]. Ця міжнародна угода, укладена у 1883 році, містить положення про захист прав на промислову власність, такі як права на товарні знаки, патенти, промислові зразки та авторські права. Основна мета Конвенції полягає в забезпеченні захисту

винаходів, промислових зразків, товарних знаків та географічних найменувань в країнах-учасницях.

Конвенція передбачає ряд зобов'язань для країн-учасниць, зокрема, заборону виробництва та продажу підроблених товарів, встановлення ефективної системи контролю та забезпечення інспекцій для виявлення та припинення порушень прав на інтелектуальну власність. Зокрема, стаття 10 Конвенції передбачає, що країни-учасниці повинні забезпечити ефективний захист прав на промислову власність, включаючи права на товарні знаки, проти підробки, що становить порушення прав держави-учасниці, в якій захищаються такі права. Крім того, Конвенція передбачає встановлення міжнародної системи реєстрації товарних знаків та промислових зразків.

У 1967 р. було укладено Додатковий протокол до Паризької конвенції, який передбачає більш гнучкий підхід до реєстрації товарних знаків та спрощення процедури їх реєстрації. Отже, в історії боротьби з контрафактною продукцією, Паризька конвенція стала важливим кроком у боротьбі з контрафактом та на шляху захисту інтелектуальної власності, що забезпечує стабільність та прозорість міжнародних стандартів. Крім того, вона визначила основні принципи, які застосовуються і досі у всіх міжнародних угодах з охорони інтелектуальної власності. До сьогоднішнього дня Конвенція має більше 177 країн-учасниць, серед яких Україна (ратифіковано 25 грудня 1991 р.) [41].

Мадридський протокол про міжнародну реєстрацію товарних знаків [46] – це міжнародний договір, прийнятий в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОИС) у 1989 р. та відіграє важливу роль у боротьбі з контрафактними товарами, оскільки дозволяє підприємствам зареєструвати свої товарні знаки на міжнародному рівні. Це дозволяє захистити їх інтелектуальну власність в більш ніж 120 країнах, що беруть участь у протоколі.

Зареєстрований товарний знак надає своєму власнику ексклюзивне право на використання цього знаку в тій країні, де знак зареєстровано. Захист

інтелектуальної власності на міжнародному рівні допомагає уникнути порушення прав на товарний знак, а також дозволяє більш ефективно протидіяти контрафакту.

Мадридський протокол також містить положення про процедуру реєстрації змін до реєстрації товарного знаку, зокрема зміни власника знаку або його адреси. Це дозволяє підприємствам ефективно керувати своїми інтелектуальними правами на міжнародному рівні. Таким чином, Мадридський протокол є важливим інструментом у боротьбі з контрафактом та захисті інтелектуальної власності на міжнародному рівні та в Україні.

Конвенція про захист інтелектуальної власності (Convention for the Protection of Intellectual Property Rights, Berne Convention) [4] – це міжнародна угода, укладена у 1886 р., яка містить положення про захист авторських прав на твори, такі як книги, музика та інші твори мистецтва. Конвенція є однією з найбільш впливових міжнародних угод, яка регулює захист авторських прав. Угода була укладена у швейцарському місті Берн у 1886 р., і наразі має більше 170 держав-учасниць, серед яких вона ратифікована в Україні від 2001 р. [9].

Основні положення Конвенції полягають в тому, що авторське право на твір виникає відразу ж після створення твору, і автор забезпечується автоматичним правом на контроль за використанням свого твору. Конвенція також встановлює правила про термін дії авторського права, що зазвичай становить життя автора та певний строк після його смерті.

Одним із важливих положень Конвенції є те, що авторське право охороняється в кожній державі-учасниці без необхідності додаткової реєстрації або формальних процедур. Це означає, що, автор може користуватися захистом свого твору в будь-якій державі-учасниці Конвенції, незалежно від того, де він створений чи опублікований.

Конвенція також встановлює обов'язкові правила щодо використання творів без дозволу автора, такі як правила про дозволені обмеження на використання твору у наукових, освітніх та інших цілях. Крім того, Конвенція

містить положення про права дотримання та захист авторських прав, які можуть бути захищені в судовому порядку.

В Україні боротьба з контрафактом регулюється рядом нормативно-правових актів, які визначають правила і процедури боротьби з підробкою та контрафактом, які встановлюють відповідальність за зберігання, торгівлю, виготовлення, перевезення контрафактів.

Так, Закон України «Про захист прав на знаки для товарів і послуг» [20] є основним законодавчим актом, який регулює питання захисту інтелектуальної власності у сфері товарних знаків в Україні. Закон був прийнятий 14 січня 1994 р. і вступив в дію з 10 лютого 1994 р.

Основними положеннями закону є:

- Визначення поняття товарного знаку. Закон визначає товарний знак як знак, який використовується для ідентифікації товарів чи послуг, які надаються у зв'язку з цим знаком, та розрізнення їх від товарів чи послуг, які надаються іншими особами.

- Умови отримання охорони на товарний знак. Закон встановлює умови, які повинні бути виконані, щоб отримати права на захист товарного знаку. Зокрема, знак повинен бути відмінним від інших знаків, зареєстрованих в Україні, та не суперечити громадському порядку, моралі або правам третіх осіб.

- Процедура реєстрації товарного знаку. Закон визначає порядок реєстрації товарного знаку та процедуру внесення змін до зареєстрованого знаку.

- Захист прав на товарний знак. Закон встановлює правила захисту прав на товарний знак, включаючи право на заборону використання іншими особами знака, який може бути сплутаний з зареєстрованим товарним знаком.

- Відповідальність за порушення прав на товарний знак. Закон встановлює відповідальність за порушення прав на товарний знак,

включаючи штрафні санкції, цивільні вимоги та кримінальну відповідальність.

Закон України «Про авторське право та суміжні права» [14] встановлює правові засади захисту авторських прав та суміжних прав, що виникають у зв'язку з виконанням, звукозаписом та передачею в ефір музичних творів, відео- та радіопрограм, драматичних, драматургічних, кінематографічних та інших творів.

Закон містить положення про об'єкти авторського права, які можуть бути захищені, включаючи літературні, наукові, художні, музичні, архітектурні твори та інші. Закон також визначає терміни дії авторських прав, процедуру їх реєстрації та порядок визнання авторства твору.

Окрім захисту авторських прав, Закон встановлює порядок захисту суміжних прав, таких як права фонограми, права виконавця, права виробника баз даних та інші.

Закон встановлює відповідальність за порушення авторських та суміжних прав, включаючи штрафні санкції та компенсацію збитків, запроваджує процедуру колективного управління авторськими правами та суміжними правами, а також визначає правила використання творів у галузі науки, освіти, культури та інших сферах.

Кримінальний кодекс України (далі – ККУ) [27] містить розділ, присвячений правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, статті 229-232 регулюють кримінальну відповідальність за порушення авторських та товарних прав.

За порушення авторських прав, передбачених статтями 423-426 Кодексу України про права на винаходи та корисні моделі, статтями 436-441 Кодексу України про права на знаки для товарів і послуг, а також за порушення авторських прав на твори науки, літератури або мистецтва, передбачені статтею 176-1 ККУ, передбачається кримінальна відповідальність у вигляді грошового штрафу від п'ятисот до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк.

Стаття 229 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторських і суміжних прав, включаючи виготовлення та поширення контрафактних копій захищених об'єктів. За ці дії передбачена покарання у вигляді грошового штрафу, обмеження волі або позбавлення волі на строк до 3 років.

Стаття 230 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за порушення прав на знаки для товарів і послуг. Зокрема, за незаконне використання знака для товарів і послуг, що підлягає охороні, передбачена покарання у вигляді грошового штрафу, обмеження волі або позбавлення волі на строк до 3 років.

Стаття 231 ККУ передбачає кримінальну відповідальність за порушення прав на промислові зразки. За незаконне використання промислового зразка або його імітацію, передбачена покарання у вигляді грошового штрафу, обмеження волі або позбавлення волі на строк до 3 років.

Стаття 232 ККУ передбачає незаконне використання об'єктів авторського права або суміжних прав, яке призвело до значної шкоди правовласнику, карається позбавленням волі на строк до 5 років або штрафом від п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [24] визначає адміністративну відповідальність за порушення авторських та товарних прав. Зокрема, стаття 176 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за незаконне використання об'єктів авторського права або доручення їх використання без згоди автора або іншого правовласника у випадках, коли це передбачено законом про авторське право і суміжні права.

Також КУпАП містить статтю 176–1, яка передбачає адміністративну відповідальність за незаконне використання товарних знаків або знаків обслуговування, що захищені відповідно до закону про захист прав на знаки для товарів і послуг. За порушення статей 176 та 176–1 КУпАП передбачено

штраф у розмірі від 500 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за станом на квітень 2023 року це від 8500 до 34000 гривень).

Митний кодекс України (далі – МКУ) [32] містить низку положень, що стосуються боротьби з контрафактом та захисту інтелектуальної власності.

Основні з них:

- Статті, які передбачають право митного органу на зупинення переміщення товарів через митний кордон та проведення їх перевірки з метою виявлення порушень авторських та товарних прав.
- Статті, які передбачають право митного органу на конфіскацію товарів, які порушують інтелектуальну власність, а також на застосування інших заходів до них згідно з вимогами законодавства.
- Статті, які встановлюють відповідальність за порушення митних правил в області інтелектуальної власності, зокрема, за недекларування товарів, що містять об'єкти авторського права або знаки для товарів і послуг, а також за надання недостовірної інформації про такі товари.
- Статті, які встановлюють відповідальність митного органу за недостатній контроль за переміщенням товарів через митний кордон відповідно до вимог законодавства про інтелектуальну власність.

Таким чином, аналіз міжнародних стандартів у сфері права інтелектуальної власності, НПА СОТ та ВМО, національного законодавства, свідчить, що проблема контрафактної продукції, її ввезення та розповсюдження є вкрай актуальною в нормативно-правовому полі та в практичній площині боротьби з нею, згідно з норм міжнародного та національного права й встановленої юридичної відповідальності. Серед основних міжнародних документів, це – TRIPS, міжнародні угоди, конвенції; серед українських, це – Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України.

Отже, контрафактні товари бувають підроблені або незаконно вироблені товари, що не мають дозволу на продаж від правовласника. Це можуть бути товари різного типу від одягу та взуття до лікарських засобів та автозапчастин.

Репрезентація проблеми контрафакту в Україні є вкрай актуальною протягом усіх років незалежності. Вивчення даного питання в ретроспективі передбачає в першу чергу необхідність актуалізації теоретико-методологічних та правових підходів щодо відтворення категоріального апарату, визначення поняття контрафакту, як в нормативно-правовій базі, так і в історіографії, присвяченій проблематиці. Дослідження аспектів, що регулюють на законодавчому рівні юридичну відповідальність відповідно до кримінального та адміністративного законодавства, права інтелектуальної власності, зумовлюють необхідність у вивченні й митного законодавства, використовуючи порівняльні методи та характеризуючи різний рівень порушення інтелектуального права у разі виявлення контрафактної продукції в країні, як під час її ввезення, так і в подальшому, що статистично щороку підтверджується відповідними органами, що здійснюють контроль за даним питанням.

Висвітлення історії формування законодавства в цій сфері є актуальним з точки зору необхідності дослідження, як ефективно воно діє в даний час. Вивчення досвіду інших країн у боротьбі з контрафактом та використання його для поліпшення ситуації в Україні сприяє посиленню нашого дипломного проекту більш глибоким аналізом проблеми.

РОЗДІЛ III

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ БОРОТЬБИ З КОНТРАФАКТОМ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

3.1. Історія контрафакту у вимірах міжнародної та національної статистики.

Хронотоп боротьби з контрафактною продукцією, на наш погляд слід розглядати, враховуючи історичний перебіг подій з 1991 до 2014 рр. та з 2014 р. по сьогоднішній день. Це пов'язано з тим, що до 2014 р. уся лінія кордону України з сусідніми державами була повністю під контролем митних та прикордонних органів. Вторгнення Російської Федерації на територію України у 2014 р. призвело до нових реалій – незаконної анексії Кримського півострову країною-терористом та окупації частини територій Донеччини та Луганщини, в результаті чого, вздовж лінії зіткнення постала необхідність у забезпеченні захисту економічних інтересів держави. Нагальними стали проблеми протидії незаконному переміщенню товарів на контрольних пунктах в'їзду/виїзду Донецької та Луганської областей. З повномасштабним вторгненням Росії в Україну у 2022 р. це питання стало вкрай актуальним.

За даними засобів масової інформації, у 1990-х рр. тютюнові виробники оцінювали ринок України (включаючи контрабанду в країну) на рівні 60-75 млрд. сигарет [39]. У 2001 р. в Україні вже було вироблено 70 млрд. сигарет, і тоді контрабанда в країну і з країни приблизно урівноважували один одного. А далі почався стрімкий ріст, і в 2008 р. в Україні було легально продано 124 млрд. сигарет. Звичайно, українці не стали курити удвічі більше, хоча, за оцінкою представника фірми «Бритіш Америкен Тобакко» (БАТ), в 2008 р. обсяг ринку зріс до 85 млрд. сигарет, з яких 1% був контрабандою в країну. Виходить, що в 2008 р. $124 - 85 + 1 = 40$ млрд. сигарет були продані, але не викурені в Україні. Ці сигарети різними способами – як легально по 1 блоку на людину, так і нелегально – великими партіями – вивезли з України. Член Європарламенту Чарлз Таннок заявив,

що в 2008 р. з 80 млрд. сигарет, нелегально ввезених в країни ЄС, 30 млрд. були вироблені в Україні [39]. Суттєву частину цього зниження обумовлено зменшенням споживання сигарет в Україні. За даними Держстату, в 2008-2011 рр. кількість курців у віці 12 років і старше скоротилась в Україні з 10,1 млн. до 8,6 млн. людей, або майже на 15%. Також зафіксовано певне зменшення кількості сигарет, які викурюють курці за день, що не дивно, з урахуванням того, що сигарети різко подорожчали [39].

Після ряду значних підвищень ставок акцизів, в Україні, починаючи з вересня 2008 р., реалізація сигарет стала поступово знижуватися: до 112 млрд. у 2009 році, 96 млрд. – у 2010-му і 88 млрд. – у 2011 рр. [39].

Згідно з доповіддю Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (далі – ІПРА), українські пірати завдали збитків у розмірі \$320 млн у 2006 р. Ця сума охоплює лише збитки від контрафактного програмного забезпечення та музичних дисків, і не враховує збитки від піратства у галузі комп'ютерних ігор, книг та кіно. За статистикою, піратське програмне забезпечення складає 85% українського ринку програмного забезпечення, тоді як музична продукція піратів складає 60%. У січні 2007 р. Міжнародна торговельна палата опублікувала доповідь, згідно з якою Україна була названа дев'ятою країною в світі за обсягом виробництва контрафактної продукції та піратства. Ці дані були отримані на основі опитування керівників 48 провідних компаній, що працюють у різних галузях світової економіки [52].

Операція SILVER AX III, яку координує EUROPOL з підтримкою Управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству (далі – OLAF), займалась перевіркою наявності підроблених та незаконних пестицидів на ринку. У 2018 р. за 20 днів проведено перевірки в 27 країнах-учасницях, в тому числі в морських портах, аеропортах, на кордонах та виробничих підприємствах. За результатами операції було вилучено близько 360 тонн пестицидів. При цьому пестициди є одними з найбільш регульованих продуктів, які можуть продаватись та використовуватись в ЄС

лише при відповідній ліцензії та підтвердженні безпеки. Для успіху операції SILVER AX III було важливо співпрацювати з приватним сектором та іншими організаціями, такими як, раніше відома, як Глобальна федерація захисту рослин (далі – CropLife International), Асоціація видавців християн віри євангельської (далі – ECPA), Генеральний директорат з охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів (далі – EC–DG SANTE), OLAF, INTERPOL та Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (далі – FAO). В результаті операції SILVER AXE, проведеної EUROPOL у співпраці з поліцією 27 країн, серед яких була присутня Україна, було вилучено рекордний обсяг підроблених та контрафактних пестицидів, що є важливим кроком у боротьбі з загрозою для здоров'я та навколишнього середовища. Поліція ЄС співпрацювала з приватним сектором, а також з Офісом інтелектуальної власності Європейського Союзу (далі – EUIPO). Зокрема, директор Обсерваторії EUIPO з питань порушень прав інтелектуальної власності, Пол Майєр, зазначив, що контрафактні пестициди викликають економічні витрати у розмірі 1,3 мільярда євро щорічно, а також загрожують здоров'ю та безпеці споживачів. Операція SILVER AXE є однією з головних акцій, координованих Коаліцією зі злочинності проти інтелектуальної власності та проводиться з 2015 р. [36].

Європейські партнери висловили занепокоєння у 2018 р. стосовно великого ринку нелегального алкоголю в Україні, який вже є найбільшим в Європі, і становив до 60% від загального обсягу. Цей ринок завдав збитків бюджету на суму близько 360 млн євро. Європейська Комісія запропонувала проект виявлення контрафактних товарів з України на основі звернення до профільної асоціації Укргорілка та вітчизняних компаній виробників алкоголю, щоб збирати зауваження про запланований «Список контролю підроблених та піратських товарів». Ініціатива мала на меті виявлення онлайн і приватних майданчиків, які дозволяють виробляти і реалізовувати контрафактні і контрабандні товари в країнах, які не є членами Європейського Союзу. Європейська Комісія планувала оголосити офіційний

список виробників та продавців контрафактних товарів 2018 р. та періодично його оновлювати з метою контролювати роботу контролюючих органів та зменшення рівня корупції на місцях. Увагу європейців привернуло розслідування української Антикорупційної правозахисної організації, за яким половина державних спиртзаводів виробляє нелегальний спирт, а повноцінні лікєро–горілочні заводи, зокрема 10 з 30, виробляють нелегальну горілку. Особлива увага була зосереджена на Україні, яка мала низьку позицію у рейтингу боротьби з корупцією. Нелегальний ринок був "конкретним лихом для економіки", що перешкоджав інвестиціям і зайнятості в секторах, пов'язаних з виробництвом алкоголю. Організація економічного співробітництва і розвитку та Управління інтелектуальної власності ЄС повідомили, що близько 5% імпорту ЄС (на суму 85 млрд євро) є небезпечним контрафактом, переважно з країн-сусідів ЄС [10].

Згідно з дослідженням консалтингової компанії Klynveld Peat Marwick Goerdeler (далі – KMPG) за 2021 р., Україна залишається одним з найбільших постачальників нелегальних сигарет до країн ЄС, таких як Чехія, Угорщина, Румунія та Польща, завдяки низькій ціні на тютюнові вироби та їх розташування поруч з кордонами. Нелегальна продукція з України становила 10-12% від усього споживання нелегальних сигарет у країнах ЄС у попередні роки. Крім того, значна частина контрабанди припадає на псевдо-DutyFree, псевдо-експорт і контрафактну продукцію, яку в Україні виробляють нелегально. Однак, деяка продукція, легально вироблена для внутрішнього ринку, може також потрапляти за кордон через певні схеми. Контрабанда безакцизної продукції приносить великі надприбутки завдяки низькій ціні на неї та можливості уникнути сплати податків. Крім того, близько 50% нелегальних ринків Румунії та Угорщини займає один з відомих українських брендів, який є дуже поширеним на внутрішньому ринку України [38].

У 2006 р. Чопська митниця передала до державного бюджету України понад 399 мільйонів гривень, з яких значна частина була отримана від

митних платежів за оформлення товарів та транспортних засобів, які були ввезені для виробництва та реалізації. Щодо сплати податків за товари, що ввозилися громадянами для особистого використання, найбільші суми надійшли з митного оформлення транспортних засобів. Протягом 2006 р. працівники митниці склали 1615 протоколів про порушення митних правил, а через пункти пропуску митниці перетнули кордон України 2 мільйони 890 тисяч громадян, а також було оформлено 15 мільйонів 452 тисяч тонн вантажів. [60]

У 2013 р. річні збитки світової економіки від контрафактних товарів оцінювались в 700 млрд євро. Частка України в цьому становила 1 млрд євро. Президент Українського альянсу з боротьби з підробкою та піратством, А. Пахаренко-Андерсон, зазначила, що це не лише проблема втрат доходів і бюджетних недоотримань, а й порушення трудових та технологічних норм, які забезпечують якість виробництва та безпеку працівників. Крім того, контрафакт може бути небезпечним для здоров'я людей, а гроші, одержані від його виробництва, часто фінансують організовану злочинність. За оцінками податківців, обсяг тіньового сектору української економіки становив як мінімум 350 млрд грн на рік, а рівень тінізації економіки України складав 34%, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі [8].

У 2020 р. працівники митниці успішно вилучили з обігу контрафактні товари на суму понад 5,5 мільйона гривень. Серед них найбільше вилучали товари з категорій портативної електроніки, іграшок, одягу та взуття, сумок та ременів, парфумерії та косметики, а також наручних годинників. Після внесення змін до Митного кодексу України у 2019 р. кількість призупинень митного оформлення значно зменшилась до 1,9 тисяч випадків за 2020 р., а ефективність таких заходів зросла до 10%. Під час призупинень митного оформлення, проведених митницями Державної митної служби України (далі – ДМСУ) у 2020 р., було вилучено 75 контрафактних товарів, зафіксовано 41 випадок порушення митних правил та здійснено 3 зміни

маркування. Порівняно з 2019 р., коли було здійснено близько 7 тисяч призупинень митного оформлення, за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності, ефективність таких заходів була низькою, оскільки лише 1,3% з них завершилися вилученням товарів та складанням протоколів про порушення митних правил [11].

Протягом 2021 р., митниці ДМСУ виявили більше 28 тисяч випадків порушення митних правил на загальну суму 2,8 млрд грн. Було вилучено товарів на суму понад 941 млн грн, що були безпосередньо пов'язані з порушеннями митних правил. Судами було накладено стягнень на суму понад 1,7 млрд грн, що є на 40% більше, ніж у минулому році. Митниці також розглянули 12,5 тисяч справ та наклали штрафів на суму майже 490 млн грн. Найбільш резонансними випадками порушення митних правил та контрабанди за 2021 р. були спроби ввезення незадекларованого одягу та взуття, спроби незаконного переправлення наркотиків, порушення строку тимчасового ввезення автомобіля, спроби ввезення техніки Apple та спроби ввезення квадроциклів з недостовірним декларуванням [12].

Упродовж 2022 р., митниці ДМСУ виявили 11 098 порушень митних правил на загальну суму 2,9 млрд грн, що є на 5% більше порівняно з минулим роком. Під час проведення рейдів було вилучено товарів на загальну суму 697,5 млн грн, зокрема промислових товарів на 457,5 млн грн, продовольчих та сільгосппродукції на 49 млн грн, валюти на 147,3 млн грн та транспортних засобів на 43 млн грн. Митниці розглянули 9825 справ про порушення митних правил, за які було накладено штраф у загальній сумі майже 770 млн грн. Крім того, було передано до суду 5721 справу на загальну суму 3 млрд грн, за які суди наклали стягнення (конфіскація товарів та штрафи) на загальну суму понад 1,8 млрд грн [13].

Отже, дослідження історичного виміру проблем ввозу/вивезення контрафактної продукції в Україні свідчить про врахування державою міжнародного досвіду реалізації політики, спрямованої на упередження та боротьбу з контрабандою з 90-х рр. ХХ ст. Досвід держави у даному

напрямку роботи свідчить про визначення міжнародними партнерами досягнень України, хоча, є й прорахунки, коректування яких здійснюється крізь призму удосконалення національної законодавчої бази.

3.2. Система державних заходів в боротьбі з контрафактами.

В Україні боротьба з контрафактом розпочалася після отримання незалежності в 1991 р. Перші кроки були спрямовані на створення необхідних правових баз, адже у Радянському Союзі питання контрафакту було замовчувано. У 1994 р. прийнято Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [18], який встановлював правові засади боротьби з контрафактом в Україні. Того ж року прийнято Закон «Про охорону прав на товарні знаки та знаки для товарів і послуг» [20], який став додатковою правовою базою для боротьби з контрафактом. У 1996 р. вступив в силу Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [16], який став важливим інструментом для боротьби зі спотворенням конкуренції на ринку через виробництво та продаж контрафактних товарів.

У 2015 р. створено Державну службу України з питань захисту прав споживачів [45], яка відповідає за контроль за якістю товарів на ринку. Того ж року прийнято Закон України «Про запобігання та протидію корупції» [15], який зобов'язує підприємства публічного сектору публікувати інформацію про свої договори з постачальниками та виготівниками, що сприяє більш ефективній боротьбі з контрафактом.

Поміж системних державних заходів, що вживає Україна для боротьби з контрафактом можна виділити такі:

- Вдосконалення законодавства;
- Співпраця з міжнародними організаціями;
- Використання сучасних технологій;
- Створення спеціалізованих органів;
- Запровадження маркування товарів;

- Розвиток міжнародного співробітництва;

До інших дій, що були вжиті в Україні для боротьби з контрафактом, належать:

- Створення спеціальних мобільних груп, які займаються виявленням та припиненням діяльності підробних виробників;
- Розширення повноважень митних органів, що дає можливість здійснювати контроль за переміщенням товарів через державний кордон;
- Розробка та впровадження електронних систем контролю за переміщенням товарів;
- Використання спеціального обладнання для виявлення контрафактних товарів на ринках та в торгових мережах;

Україна має кілька спеціалізованих органів, які займаються боротьбою з контрафактом:

- Державна фіскальна служба України (далі – ДФСУ) створена у 2014 р. Ця служба здійснювала контроль за правильністю та своєчасністю сплати митних та інших податків, в тому числі з боротьби з контрафактом товарів. В подальшому на її базі було утворено Державну митну службу України та Державну податкову службу України. [62]
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура створена у 2015 р. Ця прокуратура здійснює досудове розслідування у справах, пов'язаних з корупцією, а також з контрафактом та порушеннями інтелектуальної власності.
- Державна служба з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів створена у 2014 році. Ця служба здійснює контроль якості та безпеки продуктів харчування, а також бореться з контрафактом харчових продуктів та продуктів побутової хімії.
- Національна поліція України створена у 2015 році. Поліція здійснює правоохоронні заходи, пов'язані з боротьбою з контрафактом,

включаючи проведення рейдів та операцій з припинення незаконного виробництва та реалізації контрафактних товарів.

- Через російську агресію українська митна інфраструктура була ліквідована в Криму та на тимчасово окупованих територіях Сходу України, було створено нові контрольні пропускні пункти, а вздовж лінії розмежування на Донбасі у 2015 році розпочав роботу спецпідрозділ ДФС «Фантом», його головне завдання полягало в боротьбі з економічною злочинністю та нелегальним перевезенням товарів [22].

Враховуючи історичні умови 2014-2023 рр., з посиленням поширення контрафактної продукції на контрольних пунктах в'їзду/виїзду у радіусі декількох км з тимчасово окупованими територіями, діяльність спецпідрозділу «Фантом» позначилася запобіганням проникненню на контрольовану територію України бойовиків збройних угруповань т.зв. ЛДНР, протидії незаконному переміщенню товарів широкого вжитку, готівки, тютюнової та алкогольної продукції, паливно-мастильної продукції, транспортних засобів тощо. Отже, вказаний спецпідрозділ відіграв важливу роль у протидії контрабанди контрафактної продукції, оскільки діяв у складі податкової міліції ДФС України. Наразі, після її ліквідації у 2021 р., діє Бюро економічної безпеки України.

Отже, глибокий аналіз проблеми контрафакту та контрафактних товарів в Україні, відзначивши його історичний розвиток, законодавчі акти та їхні зміни, практичні аспекти та проблеми, пов'язані з цією проблемою на прикладі статистичних даних, засвідчив, що такого роду дослідження може стати основою для розробки ефективних механізмів боротьби з контрафактом та введення нових законодавчих норм, особливо в сучасних умовах, коли країна перебуває в стані війни.

3.3. Роль правоохоронних органів у боротьбі з контрафактом

Правоохоронні органи, також відіграють велику роль у боротьбі з контрафактними товарами в Україні. Саме їм належить право затримки та вилучення контрафактної продукції у співпраці з представниками митних та податкових органів.

Історія діяльності правоохоронних органів у вищевказаному векторі крізь призму історичної ретроспективи, відображає низку випадків, що мають статистичні підтвердження наслідків їхньої роботи. До прикладу, у 2018 р. працівники обласного управління захисту економіки, Бориспільського відділу поліції та Бориспільської місцевої прокуратури здійснили обшуки на підпільних виробництвах та точках реалізації контрафактної кавової продукції, яка мала торгові знаки світових виробників. Під час обшуків вилучено більше 250 кг фальсифікованої продукції на загальну суму близько 2 мільйонів гривень, а також устаткування, тару та бухгалтерські записи. Кримінальне провадження порушене за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування та зазначення походження товару згідно з Кримінальним кодексом України [34] (див. Додаток 2).

На вебсайті Головного управління Національної поліції в Київській області повідомлено про результати обшуків, під час яких правоохоронці у 2021 р. вилучили понад 43 тисячі пачок іноземних цигарок, включаючи невідомого походження, а також майже 185 літрів контрафактного алкоголю. У зв'язку з цим фактом було порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 199 (стосовно виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою продажу підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку або голографічних захисних елементів) та ч. 2 ст. 204 (стосовно незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою продажу підакцизних товарів). Особам, які займалися продажем контрафактних товарів, загрожує до десяти років позбавлення волі [43] (див. Додаток 1).

У зоні проведення бойових дій у 2020 р. здійснено операцію з блокування збуту великої партії небезпечного контрафактного алкоголю, який міг негативно вплинути на життя та здоров'я людей. Так, завдяки Службі безпеки України (далі – СБУ), було виявлено, що троє мешканців Донеччини закупували алкоголь невідомого походження від підпільних виробників, накопичували його на складах в Слов'янську та реалізовували у торговельних точках області. Правоохоронні органи під час обшуків вилучили фінансово-господарську документацію та 10 тонн контрафактної горілки з підробленими акцизними марками. За фактом злочину порушено кримінальне провадження, в процесі якого встановлюються джерела підробки та особи, причетні до реалізації контрафакту. Для протидії подібним злочинам проводяться заходи спільно з Головного Управління державної фіскальної Служби у Донецькій області за процесуальним керівництвом обласної прокуратури [50] (див. Додаток 3).

У 2020 р. СБУ провела операцію з блокування незаконного продажу зброї, боєприпасів та вибухівки в кількох регіонах країни. В результаті дій мешканців столиці та обласного центру, які намагалися збути небезпечний товар, були затримані правоохоронцями. Обидва фігуранти обвинувачуються за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами згідно з Кримінальним кодексом України. Вони шукали клієнтів серед своїх знайомих та використовували посередників для продажу нелегального товару. Усі затримані знаходяться під вартою, а досудове розслідування проводиться за участю поліції та прокуратури різних областей країни [51] (див. Додаток 4).

У 2020 р. в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил (далі – ООС) співробітники СБУ розкрили нарколабораторії з повним циклом вирощування та обробки елітних сортів марихуани, які належали двом мешканцям Луганщини – колишньому бійцю добровольчого батальйону та кримінальнику. Плантації були розташовані на їхніх приватних ділянках у Привіллі та Золотому, де вони вирощували наркотики за допомогою гідропонічних систем.

Для збуту наркотиків зловмисники шукали клієнтів через інтернет, а замовлення доставляли поштою або кур'єрами. Орієнтовна вартість вилучених наркотиків становила 4,5 мільйона гривень за цінами чорного ринку. Обоє зловмисників було затримано під час підготовки до реалізації товару, а також проведено обшуки за місцями розташування їхніх плантацій, де було вилучено обладнання, насіння, рослини та готовий до збуту товар [59] (див. Додаток 5).

У 2021 р. бурштин вагою майже 300 кг було виявлено окружною прокуратурою Бориспільського району Київської області під час оформлення вантажу в міжнародному аеропорту «Бориспіль». Невідкладні слідчі дії показали, що на складі тимчасового зберігання аеропорту знаходяться 13 картонних коробок з мішками природної жовто-коричневої речовини різних відтінків, яка за зовнішнім виглядом нагадує необроблений та оброблений дорогоцінний камінь бурштин різних розмірів і форм. Громадянин України під час переміщення до Китайської Народної Республіки вважав цей бурштин "особистими речами" і помістив його у несупроводжуваний багаж [42].

У 2020 р. на кордоні з Республікою Білорусь співробітники Держприкордонслужби зупинили незаконне перевезення контрабандних товарів до України. Військовослужбовці виявили чотирьох осіб, які переносили пакунки лісосмугою через кордон неподалік від населеного пункту Кошари. Після того, як порушники помітили правоохоронців, вони кинули свої ноші та втекли. У результаті цієї операції було виявлено та складено протокол про перевезення 2000 пачок цигарок білоруського виробництва, більше 17 тис. таблеток, понад 7 тис. ампул, 270 флаконів та 42 упаковки різних лікарських засобів, що були перевезені незаконно [35] (див. Додаток 6).

Спецпідрозділ податкової міліції "Фантом" (2015-2021 рр. діяльності), в зоні проведення ООС зупинив тисячі спроб незаконного переміщення вантажів через лінію зіткнення та багато інших злочинів. Зокрема, вони завадили 123 спробам переміщення значних партій готівки на загальну суму 210 млн грн станом на 2020-й р. Отже, на момент реформування органів податкової міліції, спецпідрозділом реалізовувалася політика захисту економічних інтересів

держави Україна те велася боротьба з контрафактною продукцією, що у наслідку підтверджується вагомими цифрами [53].

Наразі вилученням контрафактної продукції займаються детективи створеного у 2021 р. Бюро економічної безпеки України, які сприяють захисту економіки держави шляхом викриття схем, проведення слідства та вилучення продукції, незаконно переміщеної за кордон. Так, у квітні поточного року, за результатами обшуків в Одеській області, виявлено та вилучено понад 7 тис. пачок тютюнових виробів без марок акцизного податку та 500 літрів фальсифікованих алкогольних напоїв, орієнтовна загальна вартість яких становить понад 600 тис. грн [63].

У травні цього ж року, було викрито схему незаконного виготовлення, зберігання та реалізації підакцизних товарів в промислових масштабах на Чернігівщині та вилучено понад 5 тис літрів спиртовмісної рідини, концентрат-ароматизатори, бегінбокиси для пакування готової фальсифікованої продукції, сума якої складає майже 5 млн грн [64].

Отже, історико-правовий аналіз системи державних заходів у боротьбі з контрафактною продукцією підкреслює, що досліджень подібних напрямків роботи є дуже важливим та допомагає розв'язати проблему щодо захисту прав правовласників, зменшення економічних втрат та покращення якості життя громадян у розрізі історичної ретроспективи її вивчення за співпраці з правоохоронними органами, які стоять на варті справи й максимально протидіють протягом періоду незалежності поширенню контрафактній продукції.

Отже, розглянувши історичний аспект, слід підкреслити, що тема є актуальною. Поглянувши на історію контрафакту на прикладі залучення статистики міжнародних організацій, державних установ, правоохоронних органів, можна зробити висновок, що ще з ранніх часів незалежності України,

вже розпочинався боротьба у даному напрямку крізь призму створення правової бази та врахування міжнародного досвіду. З часом постала необхідність у розробці та впровадженню різних способів боротьби з цим, за допомогою різних статистичних даних, звітів з різних ресурсів, як і міжнародних організацій, так і національних правоохоронних органів, того чи іншого часу, через які ми можемо дізнаватися та аналізувати, що робиться з кожним роком для того, щоб побороти проблему контрафактів та контрафактної продукції та не шкодити економіці України.

ВИСНОВОК

Контрафактні товари є незаконними копіями оригінальних товарів, що порушують права власників інтелектуальної власності та можуть призвести до значних економічних збитків. Україна не є винятком із загальної тенденції зростання кількості контрафактних товарів на ринку. Зокрема, на українському ринку контрафактні товари представлені великою кількістю, особливо у сферах акцизної продукції, моди, косметики, парфумів, мобільних телефонів, електроніки та автозапчастин.

З моменту незалежності України влада приділяла значну увагу боротьбі з контрафактом, але проблема продовжує існувати. На сьогоднішній день Україна здійснює заходи для боротьби з контрафактними товарами, включаючи прийняття законодавчих та нормативних актів, підвищення обізнаності громадськості та співпрацю з іншими країнами.

Законодавство України встановлює відповідальність за виробництво, зберігання, перевезення та реалізацію контрафактних товарів, а також передбачає механізми їх вилучення з обігу. Однак, на практиці, виявлення та припинення виробництва та реалізації контрафактних товарів є досить складним завданням. Однією з причин є те, що контрафактні товари виготовляються на підприємствах, які зазвичай діють в тіньовому секторі економіки та мають низький рівень оподаткування. Крім того, контрафактні товари часто виробляються за кордоном і нелегально ввозяться на територію України.

Одним із важливих кроків у боротьбі з контрафактом є збільшення обізнаності громадськості та підвищення рівня освіти щодо проблеми контрафакту. Також важливим є розвиток міжнародної співпраці у цій сфері, включаючи обмін досвідом та інформацією з іншими країнами.

Окрім того, в Україні можна спостерігати позитивні зміни у боротьбі з контрафактом, зокрема, зменшення кількості вилучених контрафактних товарів та зростання кількості правових вироків за фактом виробництва та реалізації контрафакту. Також, були запроваджені нові механізми контролю та

моніторингу контрафактних товарів на митниці та в мережі роздрібної торгівлі, враховуючи історичні реалії 2014-2023 рр.

Боротьба з контрафактом в Україні є важливим завданням для забезпечення економічного розвитку країни та захисту прав власників інтелектуальної власності. Необхідно здійснювати постійний контроль та моніторинг ринку, приймати ефективні законодавчі та нормативні акти, розвивати міжнародну співпрацю та підвищувати рівень освіти громадськості щодо проблеми контрафакту. Боротьбу у даному напрямку ведуть також правоохоронні органи, які сприяють запобіганню та викриттю схем, процедурі незаконної реалізації продукції, в тому числі у зоні – неподалік неконтрольованої лінії кордону з Російською Федерацією.

Узагальнюючи, можна сказати, що історико-правовий аналіз контрафакту та контрафактних товарів в Україні є дуже важливим дослідженням, яке може допомогти вирішити цю проблему та покращити економічну та соціальну ситуацію в країні. Таке дослідження може стати основою для подальших наукових досліджень та розробки законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з контрафактом та захист правовласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. «Combating Counterfeit Trade: A Global Review of Best Practices». Всесвітня організація митного співробітництва, 2017.
2. Аналітичний звіт до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради. Висновок Європейської Комісії щодо заявки України на членство в ЄС. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/imce/analitychnyy_zvit_yek_ukrayinskoyu.pdf
3. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні в умовах ринку контрафактної продукції / Журнал «Економіка та держава» – Архіпов О. О., 2018. – С. 47-50
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/283698>
5. Боротьба з контрабандою в сучасній історії української митниці: монографія / К.Є. Гальський, А.В. Макаренко, А.В. Тимошенко, В.В. Ченцов, 2021. – 144 с.
6. Боротьба з контрафактом пріоритет для України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3195064-borotba-z-kontrafaktom-prioritet-dla-ukraini.html>
7. Берковський В. Г. Митний тариф // Енциклопедія історії України : у 10 т. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2009. – Т. 6 : Ла – Мі. – С. 681. – 784 с.
8. Втрати економіки України від контрафакту оцінили в 1 млрд євро. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://lb.ua/economics/2013/04/26/198195_poteri_ekonomiki_ukraini.html

9. Договір ВОІС про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією та положення Бернської конвенції. [Електронний ресурс]
Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text
10. Європейці бояться нелегального алкоголю з України. [Електронний ресурс]
Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/04/11/635893/index.amp>
11. За 2020 рік працівники митниці вилучили з обігу контрафакту, заявлена вартість якого перевищує 5,5 млн грн. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2020-rik-pratsivniki-mitnitsi-viluchili-z-obigu-kontrafaktu-zaiavlena-vartist-iakogo-perevishchuie-55-mln-grn-293>
12. За 2021 рік митниці ДМСУ виявили порушень митних правил на більше 2,8 млрд грн. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2021-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-bilshe-28-mlrd-grn-748>
13. За 2022 рік митниці ДМСУ виявили порушень митних правил на більше 2,9 млрд грн. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2022-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-29-mlrd-grn-1051>
14. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
15. Закон України «Про засади та запобігання корупції» [Електронний ресурс]
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17#Text>
16. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
17. Закон України «Про Митний тариф України» [Електронний ресурс]
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text>

18. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»
[Електронний ресурс] Режим
доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
19. Красавчиков М. В., Карпенко О. М. Право інтелектуальної власності:
підручник. Київ: Атіка, 2018. 560 с.
20. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»
[Електронний ресурс] Режим
доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
21. Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати
роботи відомства за 2018 рік. [Електронний ресурс] Режим
доступу: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/Zvit_NPU_2018.pdf
22. Історія митної діяльності: Україна в міжнародних митно-торговельних
мережах: нав. посіб. / К.М. Колесников (кер. авт. кол.), Л.І. Адашис, Д.В.
Архірейський, О.О. Дячок, Д.О. Бочаров, О.В. Морозов, В.В. Ченцов, С.В.
Шуляк; за ред. Л.В. Деркача, В.В. Ченцова. – 2-ге вид., зі змін. і доп. –
Серія «Митна політика». – Дніпро: УМСФ, 2019. – 282с.
23. Історія митної справи в Україні: Монографія / К. М. Колесников, О. В.
Морозов, Г. М. Виноградов; За ред. П. В. Пашка, В. В. Ченцова; вст. слово
О. Б. Єгорова. – Київ: Знання, 2006. – 606 с.
24. Кодекс України про адміністративні правопорушення. [Електронний
ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
25. Контрафактні ліки небезпечні для здоро'я та життя. [Електронний ресурс]
Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/489456-kontrefaktnye-lekarstva-opasnost-dlya-zdorovya-i-zhizni>
26. Краснова М.В. Захист прав на інтелектуальну власність в Україні:
проблеми та шляхи їх вирішення. Журнал Вісник Національного
університету «Львівська політехніка»: Серія «Юридичні науки», випуск 5,
2019. – С. 19-23.

- 27.Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- 28.Мельник Л.М., Михайлів С.Ю. Контрафактна продукція в Україні: стан, проблеми та шляхи подолання [аналітична записка] / НАН України. – Київ, 2014. – 45 с.
- 29.Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України, Урядом Республіки Молдова та Європейською Комісією. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_235#Text
- 30.Митне право України: навчальний посібник / кол. авторів: В. В. Ченцов., [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/1954>
- 31.Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Текст]: Монографія / В.П. Науменко, П.В. Пашко, В.А. Руссков / ред. В.В.Ченцов – К.: Знання, 2004. – 403 с.
- 32.Митний кодекс України. [Електронний ресурс] Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
- 33.Михайлів С.Ю. Контрафактна продукція в Україні: проблеми та шляхи подолання. Сучасні проблеми економіки та підприємництва, 2017. – 11 с.
- 34.На Київщині поліція вилучила фальсифікованої кави на два мільйони гривень. [Електронний ресурс] Режим доступу:<https://www.npu.gov.ua/news/na-kiiвшchini-politsiya-viluchila-falsifikovanoi-kavi-na-dva-milyoni-griven-foto>
- 35.На кордоні з Білоруссю прикордонники виявили майже 25 тис. таблеток та ампул. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://lb.ua/society/2020/12/19/473470_kordoni_z_bilorusseyu_prikordonniki.html
- 36.Найбільше в історії вилучення незаконних або підроблених пестицидів під час операції Європолу Silver Axe. [Електронний ресурс] Режим доступу:<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/largest->

[ever-seizure-of-illegal-or-counterfeit-pesticides-in-europol-silver-axe-operation](#)

37. Національний інститут стратегічних досліджень. Дослідження контрафактів 2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://niss.gov.ua/content/articles/files/Doslidzhennya/2021/kontrofakt-konf-final.pdf>
38. Незаконне споживання цигарок в ЄС, Великобританії, Норвегії, Швейцарії. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.pmi.com/resources/docs/default-source/itp/kpmg-eu-illicit-cigarette-consumption-report-2021-results.pdf?sfvrsn=5fe773b6_6
39. Оцінка об'єму вивозу сигарет з України. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zn.ua/macrolevel/kontrabanda_sigaret_kuda_i_otkuda_i_kak_s_ney_boryutsya_v_ukraine.html
40. Парижська конвенція по охороні промислової власності. ВОІС. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/wipo_pub_201.pdf
41. Парижська конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
42. Перекрито канал збуту бурштину за кордон. Вилучено близько 300 кг сонячного каміння в аеропорту «Бориспіль». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/posts/perekrito-kanal-zbutu-burstinu-za-kordon-viluceno-blizko-300-kg-sonyasnogo-kaminnya-v-aeroportu-borispil-foto>
43. Підпільний склад контрафактних цигарок викрили правоохоронці Київщини. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://kv.npu.gov.ua/news/pidpilniy-sklad-kontrafaktnikh-tsigarok-vikrili-pravookhorontsi-kiivshchini>
44. Плани та звіти роботи ДМСУ. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>

45. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>
46. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків прийнятий в Мадриді 28 червня 1989 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_583#Text
47. Річний звіт 2019-2020 р. ВМО. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/about-us/annual-reports/annual-report-2019_2020.pdf
48. Річний звіт EUBAM 2014 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://eubam.org/ua/publications/eubam-annual-report-2014/>
49. Річний звіт Європолу 2016 р.. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/europol-review-2016.pdf>
50. СБУ блокувала масштабний збут контрафактного алкоголю в районі проведення ООС. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/novyny/6976>
51. СБУ попередила нелегальний збут віськових засобів ураження в різних регіонах України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/novyny/7210>
52. Спеціальний щорічний звіт ІПА. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.iipa.org/files/uploads/2018/01/IIPA2007PressReleaseonUSTRSpecial301decisionsFINAL04302007.pdf>
53. Спецпідрозділ податкової міліції у зоні ООС – 5 років. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/news/spetspidrozdlu_podatkovoii_militsii_u_zoni_ooos_5_rokiv-2023
54. Стаття 1 TRIPS. ВМО. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#art1

- 55.Стаття 27 TRIPS. ВМО. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#art27
- 56.Стаття 41 TRIPS. ВМО. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#art41
- 57.Стаття 61 TRIPS. ВМО. [Електронний ресурс] Режим доступу:
https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#art61
- 58.Суверенні фонди та інноваційне інвестування. ВОІС. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020_chapter5.pdf
- 59.У районі ООС блоковано виробництво та збут марихуани на мільйони гривень. [Електронний ресурс] Режим доступу:<https://ssu.gov.ua/novyny/urajoni-oos-blokovano-vyrobnytstvo-ta-zbut-marykhuany-na-miliony-hryven>
- 60.Чопська митниця в 2006 р. перерахувала до держбюджету 399 млн 573 тис. грн. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://www.rbc.ua/ukr/news/chopskaya_tamozhnya_v_2006_g_perechislila_v_gosbyudzheth_399 mln_573 tys_grn_1169796611
- 61.Шульга О.В. (2018). Поняття та ознаки контрафактних товарів: правовий аспект. Правова думка, 3, С. 140–148.
- 62.Кабінет Міністрів України. Постанова. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1200-2018-%D0%BF#Text>
- 63.Бюро економічної безпеки України від 26 квітня 2023 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-odeshchyni-vyluchylo-7-tys-pachok-tsyharok-ta-falsyfikovanyi-alkohol>
- 64.Бюро економічної безпеки України від 04 травня 2023 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://esbu.gov.ua/news/beb-vyluchylo-kontrafaktyi-alkohol-na-chernihivshchyni-vartistiu-5-mln-hrn>

ДОДАТОК 1

Рис. 1 Підпільний склад контрафактних цигарок викрили правоохоронці Київщини (2021 рік) [43]

Рис. 2 Підпільний склад контрафактних цигарок викрили правоохоронці Київщини (2021 рік) [43]

ДОДАТОК 2

Рис. 1 Працівники обласного управління захисту економіки, Бориспільського відділу поліції та Бориспільської місцевої прокуратури здійснили обшуки на підпільних виробництвах та точках реалізації контрафактної кавової продукції (2018 рік) [34]

Рис. 2 Працівники обласного управління захисту економіки, Бориспільського відділу поліції та Бориспільської місцевої прокуратури здійснили обшуки на підпільних виробництвах та точках реалізації контрафактної кавової продукції (2018 рік) [34]

ДОДАТОК 3

Рис. 1 У зоні проведення бойових дій здійснено операцію з блокування збуту великої партії небезпечного контрафактного алкоголю (2020 рік) [50]

Рис.2 У зоні проведення бойових дій здійснено операцію з блокування збуту великої партії небезпечного контрафактного алкоголю (2020 рік) [50]

ДОДАТОК 4

Рис. 1 СБУ провела операцію з блокування незаконного продажу зброї (2020 рік) [51]

Рис. 2 СБУ провела операцію з блокування незаконного продажу зброї (2020 рік) [51]

ДОДАТОК 5

Рис. 1 В зоні проведення ООС співробітники СБУ розкрили нарколабораторії з повним циклом вирощування та обробки елітних сортів марихуани (2020 рік)

[59]

Рис. 2 В зоні проведення ООС співробітники СБУ розкрили нарколабораторії з повним циклом вирощування та обробки елітних сортів марихуани (2020 рік) [59]

ДОДАТОК 6

Рис. 1 На кордоні з Республікою Білорусь співробітники Держприкордонслужби зупинили незаконний перевезення контрабандних товарів до України (2020 рік) [35]

Рис. 2 На кордоні з Республікою Білорусь співробітники Держприкордонслужби зупинили незаконний перевезення контрабандних товарів до України (2020 рік) [35]